

Pessimistisk og optimistisk Nationaløkonomi.

Middelstandens Fremtidsudsigter.

I det udkomne første Hefte af det nye Tidsskrift »Zeitschrift für Socialwissenschaft« paapeger Udgiveren, Prof. Dr. Julius Wolf, i en indledende Artikel den Forandring, som Nationaløkonomernes Opfattelse af den økonomiske Udviklings Resultater er undergaaet i de sidste 25 Aar, særlig forsaavidt angaar Middelstandens sociale Stilling. Idet han minder om Schopenhauers Ord, at Fundamentalforskellen imellem alle Religioner maa sættes deri, om de ere optimistiske eller pessimistiske, gør han det samme Synspunkt gældende for de sociale Systemers Vedkommende og hævder, at den sociale Optimismes Systemer vække Handlekraft og Mod til at bygge op, medens den sociale Pessimismes Systemer lamme de i Mennesket latent forhaandenværende Kræfter og medvirke til Samfundsstilstand eller endog Tilbagegang. Det var derfor efter hans Formening en ret skæbnesvanger Fejl ved den i Begyndelsen af 70'erne opdukkende Kathedersocialisme, — en Fejl, som ikke lidet har formindsket dens Evne til at sætte virkelig Frugt i Videnskaben og i Livet —, at den i altfor høj Grad byggede paa Social-

Pessimistisk og optimistisk Nationaløkonomi.

Middelstandens Fremtidsudsigter.

I det udkomne første Hefte af det nye Tidsskrift »Zeitschrift für Socialwissenschaft« paapeger Udgiveren, Prof. Dr. Julius Wolf, i en indledende Artikel den Forandring, som Nationaløkonomernes Opfattelse af den økonomiske Udviklings Resultater er undergaaet i de sidste 25 Aar, særlig forsaavidt angaar Middelstandens sociale Stilling. Idet han minder om Schopenhauers Ord, at Fundamentalforskellen imellem alle Religioner maa sættes deri, om de ere optimistiske eller pessimistiske, gør han det samme Synspunkt gældende for de sociale Systemers Vedkommende og hævder, at den sociale Optimismes Systemer vække Handlekraft og Mod til at bygge op, medens den sociale Pessimismes Systemer lamme de i Mennesket latent forhaandenværende Kræfter og medvirke til Samfundsstilstand eller endog Tilbagegang. Det var derfor efter hans Formening en ret skæbnesvanger Fejl ved den i Begyndelsen af 70'erne opdukkende Kathedersocialisme, — en Fejl, som ikke lidet har formindsket dens Evne til at sætte virkelig Frugt i Videnskaben og i Livet —, at den i altfor høj Grad byggede paa Social-

ismens pessimistiske Skildringer af de sociale og økonomiske Forhold og betragtede dem som et sandt Udtryk for Virkeligheden, istedenfor selvstændigt at undersøge disse Forhold. Idet den saaledes gik ud fra den paastaaede Umulighed af at tilvejebringe tilfredsstillende Resultater paa den bestaaende Tilstands Grund som noget givet, var den kun altfor tilbøjelig til at opgive Forsvaret af den borgerlige Samfundsordnings Fæstning og kapitulere. Selv om den ikke gik saa vidt, at akceptere Lassalles og Marx's »jernhaarde Lønningslov«, hvorefter Arbejdernes Kaar aldrig kunde bedres under de bestaaende Lønssystemer, godkendte den kun altfor meget deres Paastande om, at Middelstanden var viet til Undergang og at den sociale Leddeling truede med at blive stedse mindre og mindre heldig. Kathedersocialismen blev et Udtryk for den sociale Pessimisme.

Denne Opfattelse fik saaledes et prægnant Udtryk i den Udtalelse, hvormed Prof. G. Schmoller i 1872 paa Mødet i Eisenach fremkom i sin »Rede zur Eröffnung der Besprechung der socialen Frage«:

»Det nuværende Samfund truer mere og mere med at ligne en Stige, som voxer hurtigt baade nedad til og opad til, men paa hvilken de midterste Trin mere og mere smuldre hen (ausbrechen) og som kun frembyder faste Holdepunkter helt for oven og helt for neden«.

Og dette samme Synspunkt forfægtede Schmoller nogle Aar senere i sin bekendte Strid med Treitschke, idet han sagde: »Hvad jeg paastaar, er kun dette:

mine Undersøgelser over Erhvervs- og Forbrugsstatistik, mine Iagttagelser paa Rejser og i Samkvem med Næringsdrivende, hele Gangen i vor nuværende Industri-, Bank- og almindelige økonomiske Udvikling, saa vidt jeg kan overskue den, Resultaterne af Indkomst- og Formueskatterne, endelig mange isolerede og utvivlsomt sikre Kendsgerninger gøre mig det sandsynligt, at de store Indkomster og Formuer voxe betydeligt raskere end den samlede Velstand, og at ved Siden deraf den Klasse af Befolkningen, som uden Besiddelse lever af Haanden og i Munden, i Dag er saa vel absolut som relativt større end for 10, for 30 og for 40 Aar siden.« Og han brugte overfor sin Modstander de stærke Udtryk: »Jeg tror, at kun Ukendskab til Kendsgerningerne og en høj Grad af sangvinsk Optimisme vil kunne nægte, at den største Sandsynlighed taler herfor«. Ja, han forudsaa endog »vor Kulturs Undergang«, saafremt vi »skred videre i en voxende Formueuligheds elementære Malstrøm«.

Ganske lignende Synsmaader hævdede Prof. Ad. Wagner overfor den modsatte — liberale — Side, repræsenteret af Oppenheim, hvem Navnet »Kathedersocialismen« skyldes. »De bestrider, siger han i et aabent Brev til O., Tendensen til en voxende Formueulighed og stigende Klassemodsatning i vor nuværende økonomiske Ordning. Hvis De blot var lidt mere hjemme selv i Manchesterskolens Økonomi, vilde De allermindst fra Deres Standpunkt nægte denne Tendens.«

Tyve Aar igennem holdt denne pessimistiske Opfattelse sig og fik i den Tid et ret stærkt Hold paa Gemytterne. Thi, som Prof. Delbrück med Føje ud-

talte paa den evangelisk-socialt Kongres i 1897, Pessimismen har det forud for Optimismen, at Folk kun altfor hyppigt ere tilbøjelige til at betragte denne som en »Idealisme«, der bliver staaende ved Tingenes Overflade, medens Pessimismen anses for enstydig med »en Realisme, der ikke gør sig skyldig i Illusioner«. Men i Virkeligheden kan den ene være lige saa udsat som den anden for at hildes i saadanne, naar den bygger paa forud fattede Meninger.

Hvor stærkt Hold den sociale Pessimisme i Løbet af denne Tid havde faaet, ses deraf, at selv en saa grundig og sindig Forfatter som Roscher endnu i 1892 udtalte: »Det synes desværre, som om paa de højeste Kulturtrin en Spaltning af Folket i faa meget rige Personer (»Ueberreiche«) og talrige Proletarier næppe er til at undgaa.« Og den bekendte national-liberale Politiker Bennigsen udtalte: »Ingen vil være saa formastelig at tro, at med den nuværende Tids kapitalistiske Produktionsmaade er den sidste Form funden, som Produktionen kan og vil antage; og Ingen vil, naar i Løbet af Menneskeslægtens videre Udvikling et andet Grundlag vindes for Produktionsmaaden end det nuværende, paastaa, at den Form for Privatret og Ejendom, som netop svarer til denne kapitalistiske Produktionsmaade, da fremdeles vil, ja kan, forblive den samme« — en Udtalelse, som gav et socialistisk Organ Anledning til at udbryde: »Ja, det er jo netop, hvad Karl Marx siger!«

Det kan derfor heller ikke undre, at Socialisterne har taget hele den pessimistiske Tvivl om Muligheden af at bevare den bestaaende Samfundsordning og derunder frembringe tilfredsstillende økonomiske og sociale

Forhold til Indtægt. Det hedder saaledes i det socialdemokratiske Blad »Vorwärts« for 2. April 1892: »Det gælder nemlig det nuværende kapitalistiske Samfunds Undergang og Socialdemokratiets Sejr — en sig nærmende Tildragelse, hvormed vore Modstandere mere og mere gøre sig fortrolige. I Virkeligheden er denne Fremtids-Literatur, som i de senere Aar voxer massevis frem, et meget betydende Tidens Tegn. Det forklares ved Følelsen af almindelig Usikkerhed og af den stedse videre om sig gribende Tvivl om det Bestaaendes Varighed. Noget lignende fandt Sted i alle Opløsnings-Perioder.«

I de sidste fem Aar synes der imidlertid at være indtraadt et ikke ubetydeligt Omsving i Nationaløkonomernes Opfattelse af disse Forhold, saa at de efterhaanden og mere have frigjort sig fra den socialistiske Pessimisme. Der kan sikkert peges paa flere Aarsager hertil, men Prof. Wolf peger med en naturlig Selvfølelse særlig paa den Betydning, som det af ham i 1892 udgivne betydelige Værk »System der Socialpolitik« i saa Henseende har haft. I dette meget interessante Arbejde, som har været Genstand for en Række forbitrede Angreb fra socialistisk Side, har Forf. underkastet de fra denne Side gennemførte statistiske Undersøgelser over Formueforhold og Arbejdsløn m. v. en indgaaende Kritik og derunder bl. A. eftervist, at alle de fremkomne Paastande om, at Middelstanden var i Færd med at gaa til Grunde under den bestaaende Samfundsordning, og at der nedad til danner sig et forholdsvis stedse voxende Proletariat, ere ganske ubegrundede og kun støtte sig til en forkert Anvendelse af de statistiske Metoder.

Selve Udviklingen har dog vel nok saa meget som dette Værk bidraget til at aabne Øjnene for det Overdrevne og Urigtige i disse Paastande saa vel som for den betydelige Fremgang, der i den sidste Menneskealder har fundet Sted i Arbejdernes Levevilkaar og hele Stilling, og hvormed »den jernhaarde Lønningslov« er slaaet saa fuldstændig til Jorden, at den rent er gaaet ud af Sagaen og endog opgivet fra socialistisk Side. Indtil Midten af 70'erne tilsløredes denne Bevægelse af den da stedfindende almindelige Prisstigning; Stigningen i Arbejdslønnen kunde erklæres for nominel, da Pengene sank i Værdi. Men i de sidste tyve Aar er Arbejdslønnen vedbleven at stige, samtidig med, at Pengene ere stegne i Værdi, og den reelle Forbedring af Arbejdernes Kaar har været saa ubestridelig, at Socialdemokraterne nu ere slaaede ind paa den modsatte Taktik af den tidligere brugte og triumferende pege paa den betydelige Forbedring af Lønningsforholdene og af Arbejdernes Kaar som deres særlige Fortjeneste, som Frugten af deres Organisation af Arbejderne i Fagforeninger. Saaledes fremhævede Bladet »Socialdemokraten« i sit Jubilæumsnummer, at, »naar man tager København og Provinsbyerne under ét, regner man sikkert ikke for højt, naar man anslaar, at den samlede Sum, som Arbejderne faar mere nu end de vilde have faaet efter de i 1871 gældende Lønningssatser, udgør over 20 Millioner Kroner i et Aar.« Og det tilføjer, at »denne stærke Bevægelse fra de organiserede Arbejdes Side har ganske naturligt ogsaa virket til Fordel for de uorganiserede eller mindre godt organiserede, nemlig Landarbejderne«. Hævdelsen af dette store Fremskridt er selvfølgelig absolut uforenelig med

Paastanden om, at Arbejderne stadig befinde sig paa et Existensminimum og at det er dem umuligt at hæve sig op derover og forbedre deres standard of life. Og selv om Socialdemokratiet nok saa meget tilskriver sin Organisation Æren for denne Fremgang, er det ubestrideligt, at den har fundet Sted under den bestaaende økonomiske Ordning og under de gældende Lønningssystemer, der altsaa aldeles ikke forhindre en saadan successiv Bedring af Arbejdernes Livsvilkaar. Tværtimod hviler jo Nationaløkonomiens Læresætninger om Arbejdslønnen netop paa Forudsætningen om, at begge de kontraherende Parter staa frit overfor hinanden og med lige Kraft kunne forfægte deres Interesser, hvad den erkender ikke er Tilfældet for den enkelte, isolerede Arbejder overfor Arbejdsgiveren, hvorimod en Association af Arbejderne bidrager til at gøre Partiet mere lige, ja til Dels kan bringe Overvægten over paa Arbejdernes Side. Men en saadan Sammenslutning behøver aldeles ikke at være socialistisk og er i og for sig aldeles ikke noget Udtryk for de socialistiske Doktriner. Det er jo ogsaa langt fra alle Fagforeninger, der ere socialistiske, og navnlig gælder dette jo om de engelske trades-unions, der netop i første Linje have bidraget til at højne Arbejdere ns standard of life.

Samtidig med, at Socialismen saaledes, tvungen af de faktiske Forhold, har maattet lade Paastandene om »den sociale Lønningslov« og om Arbejdernes stedse ringere Livsvilkaar falde, synes Udviklingen at have overbevist Kathedersocialisterne om, at deres pessimistiske Opfattelse af Middelstandens Kaar og Stilling savner tilstrækkelig Grund, og at de statistiske Undersøgelser,

hvorpaa de have bygget, ikke have været ganske tilstrækkelige eller fuldt korrekte. Dette gælder navnlig om Indkomstskat-Statistiken og dens Resultater, hvad der netop med megen Styrke er bleven paavist af Prof. Jul. Wolf i det foran citerede Skrift. Den nævnte Statistik har nemlig lidt under den Mangel, at den ingen Oplysning gav om hele den Skare, som ikke blev ansat til Skat. Naar særlig de laveste Klasser af Skatteydere udviste en forholdsvis stor og tilsyneladende betænkelig Tilvæxt, skyldes dette jo nemlig ingenlunde den Omstændighed, at en Del af dem, der tidligere stod i Mellemlasserne, ved Tidernes Ugunst rykkede ned i de lavere Klasser, men tvært imod den Omstændighed, at en ikke ringe Del af dem, der tidligere ikke naaede op til den laveste Skatteindtægt, nu var rykket op i denne og var bleven Skatteborgere, hvad der jo netop betegnede en Fremgang i de økonomiske Kaar. Medens saaledes i 1860—63 de til Indkomstskat i København ansatte Mænd kun udgjorde 30 pCt. af de efter Folketællingen til de tilsvarende Erhvervsgrupper hørende Mænd, udgjorde de i 1890—93 ikke mindre end 42 pCt.; og medens særlig i 1860—63 kun 4 pCt. af Medhjælperne i Industri og Haandværk og kun 5 pCt. af Daglejere og Arbejdsmænd etc. vare ansatte til Skat, var dette i 1890—93 Tilfældet med ikke mindre end henholdsvis 25 og 27 pCt. af de samme Klasser, — hvad der jo dog aabenbart betyder et ikke ringe økonomisk Fremskridt, men samtidig fører til, at de følgende Klasser, Mellemlasserne, komme til at udgøre en forholdsvis mindre Andel af det samlede, stærkt forøgede Antal Skatteydere, uagtet

de ogsaa ere blevne betydeligt talrigere og i Forhold til Folketallet ikke udvise nogen Tilbagegang.

Det er særlig den sachsiske Indkomstskatte-Statistik, som i ikke ringe Grad har dannet Grundlaget for den pessimistiske Opfattelse af Mellemlklassernes Stilling og for Formeningen om deres relative Tilbagegang. Men nu udviser denne samme Statistik for Perioden 1879—92 et helt andet Resultat (se dette Tidsskrift for 1894, S. 118—19), idet den Gruppe, der omfatter ubemidlede Personer med Indtægter fra 300—800 Mk., og som i 1879 udgjorde 69 pCt. af alle Beskattede, i 1892 kun udgjorde 60 pCt., medens Mellemlklasserne nu indtage en betydelig større Plads end tidligere, idet de i 1892 udgjorde 30 pCt. af samtlige Beskattede, medens de i 1879 kun havde udgjort 20 pCt.

At saadanne Erfaringer og andre dermed i Forbindelse staaende Undersøgelser af de virkelige Forhold i de sidste Aar have fremkaldt et Omslag i den tidligere pessimistiske Opfattelse af Samfundets Fremtidsudvikling, gav sig tilkende paa den i Juni 1897 afholdte »evangelisk-sociale Kongres«, hvor ogsaa Kathedersocialismens anerkendte Førere og den tidligere Pessimismes vigtigste Ordførere, Schmoller og Wagner, gav denne Forandring i Opfattelsen Udtryk. Herom meddeler Prof. Wolf i sin Artikel Følgende:

»Paa Kongressens sidste Dag afsluttede Schmoller et længere Foredrag med følgende Ord: »Jeg tror at have bevist eller dog gjort det sandsynligt, at Bonde- og Haandværkerstanden i Tyskland fra 1700 til 1850 voxede i Antal og forbedrede sine Kaar, at i Perioden 1850—97 Middelstanden i Landbruget ikke aftog, medens i Industri og Handel Hovedpersonernes

Antal ikke tiltog med Folketallet, tildels endog aftog, og de Afhængiges Antal steg betydeligt; men at, naar vi tage de højere Bestillingsmænd, Værkførere og de højt lønnede Arbejdere, de liberale Erhverv og Tilvæksten af »Landmeister« med i Betragtning, synes Middelstandens Svækkelse ikke betydelig, ja, er den maaske allerede overvunden, da der i hvert Fald er Tendenser for Haanden til en Nydannelse af Middelstanden.»

»Efter Schmoller tog et sydtysk Foreningsmedlem (von Oertzen-Freiburg) Ordet og derefter Theologen Harnack. »Taleren igaar, sagde Harnack, udtalte sig meget pessimistisk, men Prof. Schmoller har idag, det tør jeg vel sige, fyldt os med Optimisme overfor Fremtiden«. Ud af Harnacks Ord klang det næsten som Jubel over, at den sociale Pessimismes Alp var taget ham og hans Meningsfæller fra Brystet. Han talte om det Mod og den Tillid, som han øste af denne forandrede Opfattelse af de sociale Forhold: »Skal det ikke, spurgte han, fylde os med Glæde, naar vi høre, at vi overhovedet ikke behøve at styrte os ud i det Ubekendte, men at vi flittigt og samvittighedsfuldt kunne bygge videre paa det, som vi besidde?«

»Til sidst tog Ad. Wagner Ordet for nu at vende den Bebrejdelse, som nærværende Forf. saa ofte har rettet imod Kathedersocialisterne, imod Socialdemokratiet. Han erklærede, at dette bar Skylden for den pessimistiske Opfattelse, idet han sagde: »I have generaliseret fuldstændig falsk, idet I uden videre have opstillet det, der delvis gælder om visse Erhverv, som almindeligt Princip for Økonomiens hele Udvikling«.

»Den hele Forsamling var gennemtrængt af den Bevidsthed, at der ved Proklamationen af den sociale Optimisme var vundet noget Betydeligt. Den vedtog følgende Resolution: »Den evangelisk-sociale Kongres har med Tilfredshed erfaret Referentens (Schmollers) beroligende, paa videnskabelige Iagttagelser støttede Overbevisning om, at Nutidens økonomiske Udvikling ikke med indre Nødvendighed maa føre til Opløsning af den for Udjævningen af de sociale Modsætninger og for det sædeligt-religiøse Følelsesliv erfaringsmæssigt meget betydende Middelstand, men at meget mere, naar maaske visse Dele af den hidtidige Middelstand forsvinde, ikke blot andre Dele ville hævde deres Bestaaen, men nydannede Bestanddele ville erstatte de forsvindende.«

W. S.
